

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Nekaj knjig Franceta Bevka

1. **Ljudje pod Osojnikom. Krivda.** Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani 1934., str. 318. — Obe povesti sta izšli kot prvi zvezek Bevkovih Izbranih spisov, ki jih bo imenovana založnica menda postopoma izdajala. Misel je hvale vredna, zakaj Bevk je v dvajsetih letih svojega pisateljevanja, zlasti pa v zadnjih desetih letih nasul po raznih revijah in knjižnih družbah toliko povesti in črtic, da vse to delo že uhaja našemu spominu in se skoraj ne da več pregledati. Zato bo dober izbor njegovo pripovedniško osebnost ne samo mnogo dvignil, ampak tudi jasneje in točneje poudaril.

Obe deli v tej knjigi sta tisti, s katerima je Bevk prav uspešno načel novo važno poglavje, kmetiško povest. *Ljudje pod Osojnikom* so nekdanja »Smrt pred hišo« (GM 1925). V novi redakciji je ta impresionistična, naturalistična in romantična koncepcija tako temeljito preustrojena, da nam je očiten zgled, kako dosledno in odločno se je vse Bevkovo oblikovanje premeknilo iz impresivnosti v realistično dožemanje življenja. Zgodba je v glavnem sicer ostala stara, ljudje v nji pa so šele zdaj pokazali dušo in živ obraz svoje zemlje. Poprej sta romantična simbolika in čuvstveni paralelizem odmikala ljudi v skrivnostno lirično meglo, zdaj stoje ti hribovci pred nami resnični, prav kakršni so. Kljub precej razbiti zgodbi, ki nam prikazuje dogodke v majhni gorski vasi, je osrednje dejanje — zgodba Krivčeve hiše — načrtano odločno in življenjsko globoko. Zato je tudi duhovna vsebina povesti globlja in krepkejša. Kmečki pohlep in vse krivice, ki so iz njega, stopajo iz žive narave in se odrešilno sproščajo v zakonih nadčutnega sveta, čeprav se zdi, da je pri teh ljudeh trda narava močnejša kakor duh. Človek se res ne ustavi in gre s svojo voljo dalje od očiščenja v padec in spet v novo globlje očiščenje. Koliko je pisatelj pogled danes bolj strnjen in bistrejši, bi pokazala šele natančnejša primerjava posameznih odstavkov in celote, ki je pa tukaj ne moremo izvesti. — Iz iste krajevne in ljudske osnove je *Krivda* (Založba Luč 1929). Tu je realizem že prvotno segel zelo globoko; Bevk je iskal snovi v tisti smeri, ki mu je bila že od nekaj posebno pri srcu, v problematiki temne človeške narave. Podoba domačega sveta in zemlje se je tu dopolnila še s podobo nemirne krvi, ki se je v sodobnem človeku

začela odkrivati vse močnejše in očitnejše. Zdi se, kakor da je temna moč krvi v prejšnjih časih bolj počivala in da se v trdi cerkveni vzgoji in zunanje urejenih časih ni mogla razdivjati v tako strahotne primere, kakor jih kaže današnje življenje. Zato je značilno, da zgodba v Krivdi in še mnoge druge dobijo svoj usodni pogon šele v razvratu svetovne vojske, v času, ko so odnehali zakoni prejšnje človeške skupnosti in ko je propadla tudi vera v svetost in nedotekljivost življenja. Pisatelj nam v Krivdi razvija usodna navzkrižja in nasprotja v zakonu in družini ter zlasti v osrednji osebi matere z bolečo doslednostjo prikazuje moč temnih sil v človeku, oblast nagona, grešno bridkost in nazadnje postavlja prepad med čuvstvi matere in ženske; nerazrešljivi spor med odtujeno materinsko in ranjeno žensko naravo je končal z globokim poudarkom osamljenosti in zavesti krivice. O delu smo obširneje poročali v DS 1929; nova redakcija je zgodbo arhitektonsko razčlenila na tri dele, ki prikazujejo tri glavne stopnje dejanja; tudi v podrobnostih je pazljivo pregledana in izravnana. Tako ta prvi zvezek srečno začne izbor Bevkovih najboljših del.

2. **Dedič.** Izdala Goriška Matica 1933, str. 84. — Novela je najožja sorodnica »Krivdi«, po obliki pa artistično v toliko pretirana, v kolikor se zgodba ne oblikuje v neposrednem pripovedovanju, da namreč stara, v življenju očiščena žena izpoveduje svojo grozno mladost, ampak je to pripovedovanje ohranjeno šele v zapiskih njenega poznejšega gospodarja Ivana Potočnika. Pisatelj je hotel doseči čim večjo neposrednost, toda vpletanje čuvstev, čeprav kratkih, se nekajkrat ostro odbije od prav literarnih spozab, kar je že tudi druga kritika omenila. Bevk je mojster pri opisovanju hribovske samote — v tej noveli je občutje samote doseglo svoj vrh. Dogodki v oddaljeni kmetiški hiši, kjer se rodi dedič in ga odrasla sestra zasovraži kot svojega tekmeča, se zaostri v pretresljivo družinsko žalost. V ozadju je zopet hlapec, čigar moralna žrtev postane domača hči. Tudi tu je osnova vseh dogodkov zla prirodna sila, ki jo šele boljši duhovni svet in izkušnje življenja privedejo do očiščenja. Zgodba je zgoščena na najožji prostor in stisnjena v enotno premočrtnost, vendar pa kljub temu čutimo, kako je na vse strani zvezana z resničnim življenjem in privzdignjena na višino, kjer ima zadnjo besedo etični zakon.

3. **Gmajna.** Izdala »Luč« v Trstu 1933, str. 121. — Štiri značilne podobe: Gmajna, Drobnica, Laz, Koza — posnete iz istega sveta in poudarjene v socialno psihološko smer. Najobširnejša, skoraj s povestnim koncem zaostrena, je Gmajna. Osrednja oseba, kovač Gregor, ki se zave vloge voditelja in borca, je sicer le bolj nakazana, vendar je njegova podoba v marsičem nova in samosvoja. Socialni spor, delitev gmajne med gruntarji in gostači, je malo zastarel, po snovi zgolj pripovesten, toda način Bevkovega prikazovanja kraja in ljudi in izraz težnje po osebni lasti so tiste, kar priteguje in prepričuje. Izmed drugih treh črtic je povsem dognana samo Drobnica; Laz in Koza sta samo očrtani, po snovi pa toliko novi, kolikor čutimo, kako se pisatelj s svojim ostrim očesom za svet približuje celo živalskemu življenju.

5. **Kozorog. Pripovedka.** Ilustriral Milko Bambič. Izdala »Sigma«, Gorica 1933, str. 122. — Knjiga je v tej skupini popolnoma drugačna, v celotnem

Bevkovem delu pa vendarle ne popolnoma nova; njegove povesti iz davnega sveta so zaradi pretresljivih podob celo močnejše kot njegove kmečke povesti. V »Kozorogu« je moč domišljije, oprta na pravljичne in pripovedne in legendarne motive, ustvarila eno najnežnejših in zaradi preprostosti tudi eno najboljših del te vrste. Osrednji del pripovedke se sicer naslanja na M. Komarove zapis »Pirniški gospod« (gl. Kelemina, Bajke in pripovedke slov. ljudstva, 368 in 403), ki govori o grajskem dečku s kozlovimi rogmi, Bevk pa je okoli njega spletel zgodbo o ukradeni Marijini verižici, podobe tlačanskega trpljenja, zgodbo o razbojniku in spokorniku Golu in pomaknil v pripovedno davnino vso pokrajino med Šmarno goro in Sv. Katarino. Neposredno in preprosto pripovedovanje nam spretno zakriva ves umetni red nabranih motivov in vpliva skoraj kot pristno ljudska zgodba.

Če vsa ta dela pregledamo kot enoto, moramo predvsem ugotoviti, da nam v času, ko je ustvarjajoča domišljija zelo obubožala in se naša proza približuje golemu posnetku življenja, živi vendarle še močan pripovednik, ki zna domišljijo vezati z življenjem, ali narobe, ki mu življenje daje še vedno dovolj pobude, da ustvarja žive simbole. Bevkovi ljudje so namreč kljub zunanje zanimivim, včasih skoraj preveč povestnim zgodbam simboli resničnega življenja in kažejo zlasti grozo prehajajočega zla v človeka. Posebno značilna za našo književnost pa je njegova pokrajina. To pokrajino nam je bližnji sosed Pregelj samo nakazoval skozi predore duševnega sveta, Bevk pa nam jo je do podrobnosti razkazal. Sprva jo je odkrival samo s pesniško prisposodbo, od nje pa je prešel v močno plastično primero in živo podobo. Z njo vred nam riše tudi svoje ljudi. Zdi se, da ta moč upodabljanja ni še prav nič opešala, vendar pa se skuša zgostiti v neko subjektivno neposrednost, kakor pričajo celi odstavki v zbirki »Gmajna«, pa tudi v nekaterih najnovejših spisih. Tu je pripovednik na nevarni poti, da se njegove podobe v samih priholoških vtisih ne začno drobiti in da ne ostane drugega kot sam napor za nov izraz.

F. K.

Izdaje šolskih pisateljev. Dijak in profesor pri pouku jezikov — zlasti slovenščine in srbohrvaščine — ter poetike bridko občutita pomanjkanje predpisanih tekstov v dostopnih izdajah. Stiska v tem pogledu je bila od leta do leta hujša. Vsakdo je z veseljem pozdravil misel, ki je izšla iz Odseka za šolske knjige pri Prof. društvu v Ljubljani: teksti, ki so potrebni za naše šole, naj se čimprej izdajo v primernih priredbah. Vsakemu pravemu prijatelju naše šole in kulture sploh je odleglo, ko se je ta misel začela pogumno izvrševati.

Mohorjeva družba je začela izdajati tovrstne šolske pomožne knjige pod starim Janežičevim naslovom »Cvetje iz domačih in tujih logov«. To serijo, v kateri so doslej izšli trije zvezki, urejuje prof. Jakob Šolar s sodelovanjem uredniškega odbora. Vsaka knjižica prinaša pregleden uvod s točno oznako in razčlenbo dela, važnejše slovstvo o pisatelju in o delu, tekst, opombe in vprašanja, ki naj vzbude zanimanje za podrobnejši študij priobčenega dela. — V prvem zvezku podaja prof. dr. Ivan Pregelj Izbrane pesmi Simona Gregorčiča. Izbor nam prikazuje Gre-